

Bildet fra Arbeiderbladet den 6. november 1990 gir leserne tydelige visuelle metaforer for å begripe klimaendringene.

Fagfelle-vurdert

Det handler om mennesker – fotografiske klimaendringer i Arbeiderbladet mellom 1948 og 1997

Sammendrag: Artikkelen undersøker hvordan klimaendringer er blitt skildret fotografisk i Arbeiderbladet mellom 1948 og 1997 ut fra disse spørsmålene: Hvordan har fotografisk formidling av klimaendringene tatt plass i avisen? Hvilken forståelse av klimaendringene trer frem i disse omtalene? Fotografiske klimaendringer trer sakte frem i spaltene gjennom etterkrigstida, før de i 1989 vokser voldsomt i antall. I 1990-årene blir nærværet stabilt høyt. Parallelt endres forståelsen av hva fenomenet klimaendring er, fra et i 1950 naturlig fenomen med overveiende positive følger, til menneskeskapte, globale endringer med potensielt katastrofale konsekvenser i 1990. Spørsmålet blir en pressesak og samtidig endres også bildebruken. Et samlet blikk på alle fotografier som har fulgt omtaler av klimaendringene fra 1948 til 1997, er utvetydig. Det handler om mennesker. Det er mennesker som er årsakene, som fremmer engasjementet for økt kunnskap, behovet for handling og uenigheten om hvilke handlinger som er de riktige.

Emneord: fotografi, klimaendringer, aviser, visuell kommunikasjon

Thale Elisabeth Sørli

Fotoarkivar

Leder av Samlingsgruppa

ved Norsk Teknisk Museum

Thale.sorlie@tekniskmuseum.no

Den 30. juni 1961 skriver *Arbeiderbladet*:

Meteorologisk Institutt forteller at middeltemperaturen for sommermånedene har steget med bortimot en grad i løpet av de tre–fire siste tiårene. Vintermånedene har blitt litt kaldere, men i landsmålestokk for hele året kan man påvise en klimaforbedring på ½-grad ved hjelp av statistikk.¹

Den 4. mai 1990 slår *Arbeiderbladet* opp på forsiden under overskriften «Dramatisk klimaendring» at: «Klimaet er i forandring. Dersom utslippene av drivhusgassene ikke blir redusert, vil dette føre til at temperaturen i Norge vil stige med to til fire grader. Dette vil få dramatiske konsekvenser.»²

Mens observert temperaturstigning i 1961 var en klimaforbedring, er en antatt temperaturøkning tretti år senere en alvorlig trussel med dramatiske konsekvenser. Et observerbart og modellert fenomen har fått en ny forståelsesramme. Får det også nye bilder?

I 1960-årene ble omtalene av klimaendringer fulgt av bilder av snødekte statuer, høyfjell, skoglandskap og bekymrede forskere. I 1990 er omtalene fulgt av en brennende klode, bekymrede forskere, uttørkede ørkenlandskap, miljøvernere og politikere – for å nevne noen motiver. Den dramatiske forandringen i hvordan klimaendringer forstås, synes å være ledsaget av en tilsvarende visuell forandring. Som Saffron J. O'Neill påpeker i artikkelen «Image matters: Climate change imagery in US, UK and Australian newspapers» er lesningen av avisbilder

a negotiated process between media and audiences – it is not that audiences act as a passive receptor on whom the media 'work their magic', but that *the media offer audiences an array of interpretative packages (which include metaphors,*

images and moral appeals) to help conceptualize an issue [min utheving].³

I denne artikkelen behandler jeg fotografiene som verktøy for å forståeliggjøre og begrepsliggjøre et fenomen, klimaendringer. Jeg undersøker hvordan klimaendringene er blitt skildret fotografisk i den norske dagsavisen *Arbeiderbladet*, fra første omtale i 1948 til avisen endret navn til *Dagsavisen* i 1997, gjennom to hovedspørsmål: Hvordan har fotografisk formidling av klimaendringene tatt plass i avisen? Hvilken forståelse av klimaendringene trer frem i disse omtalene?

Mellom klimaforskning og pressehistorie

Flere har de siste 20 årene skrevet innsiktsfullt om kommunikasjonen av klimaendringer. Særlig har det de siste ti årene kommet studier av media og fotografiets rolle i formidlingen av klimaendringene i flere land. Langt de fleste av disse har fokusert på samtiden og den nære fortida – hvordan klimaendringer kommuniseres her og nå – selv om enkelte også har trukket linjer bakover.⁴

En artikkel som har vært viktig i mitt arbeid, er den allerede nevnte artikkelen «Image matters» av Saffron O'Neill, der hun analyserer dekningen av klimaendringer i 13 aviser i 2010. Til tross for at artikkelen er en samtidsanalyse utenfor min tidsperiode, har jeg hentet inspirasjon både fra hennes bruk av visuell innholdsanalyse, lesning av bildenes forståelsesskapende arbeid og fra hennes kvantitative fokus. En annen sentral artikkel har vært «Image themes and frames in US print news stories about climate change», der Stacy Rebich-Hespanha, Ronald E. Rice, Daniel R. Montello, Sean Retzlöff, Sandrine Tien og João P. Hespanha undersøker bildematerialet som har fulgt klimadekningen i tre amerikanske aviser mellom 1969 og 2009.⁵

Det er så langt få studier av fotografisk formidling av klimaendringene i Norge. Selv om klimaendringene i høyeste grad er et globalt fenomen, erfares, formidles og møtes de lokalt. Denne artikkelen utgjør

et bidrag til å belyse hvordan klimaendringer er blitt formidlet i Norge, og hvilken rolle fotografi har spilt. Forhåpentligvis kan det gi større forståelse av norsk foto- og klimahistorie, men også belyse hvordan fotografisk formidling av klimaendringene kan arte seg i en bestemt lokal kontekst – som jo all formidling av klimaendringene må være enten avisene er på norsk, engelsk eller tysk.

Analysen tar utgangspunkt i fotografisk illustrerte omtaler av klimaendringene i den oslobaserte dagsavisen *Arbeiderbladet*. *Arbeiderbladet* er en såkalt «nummer to-avis» i Oslo. Det vil si at det er andre aviser som er størst, både i opplag og annonser. Samtidig har *Arbeiderbladet* stått sterkt i partipressen, som dominerte det norske avislandskapet i etterkrigstida frem til 1980-årene. Den var den sentrale avisen i arbeiderpressen og fungerte som et nav i et landsdekkende nettverk av aviser som bestod frem til 1980-årene. I 1991 solgte Arbeiderpartiet *Arbeiderbladet* til A-pressen, og avisen ble fristilt.⁶ *Arbeiderbladet* går i perioden jeg undersøker, fra å være organ for det styrende partiet til å bli en fristilt, men

*Selv om klimaendringene
i høyeste grad er et globalt fenomen,
erfares, formidles og møtes de lokalt*

mindreaktør i den offentlige meningsdannelsen. De tette båndene til det dominerende partiet i etterkrigstidas Norge gjør det interessant å studere dekningen av klimaendringene i *Arbeiderbladet*, til tross for at avisen har hatt et lavere opplag enn flere andre norske dagsaviser. Flere internasjonale studier av klima og fotografi i pressen har sett på nummer en-aviser som i overveiende grad også kan plasseres på høyresida politisk.⁷ Min analyse kan derfor også sees som et supplement til og en utvidelse av et internasjonalt forskningslandskap.

Pressehistoriske rammer utgjør ett av to rammerverk for artikkelen. Jeg ser på omtalene av klimaendringer i lys av bildebruken generelt i pressen. Her har fjerde bind av Norsk presses historie, *Imperiet vakler*, og Peter Larsens kapitler om norsk pressefoto i *Norsk fotohistorie fra daguerreotypi til digitalisering* spilt en vesentlig rolle. Kan pressehistoriske aspekter belyse klimaendringenes fotografiske formidling mellom

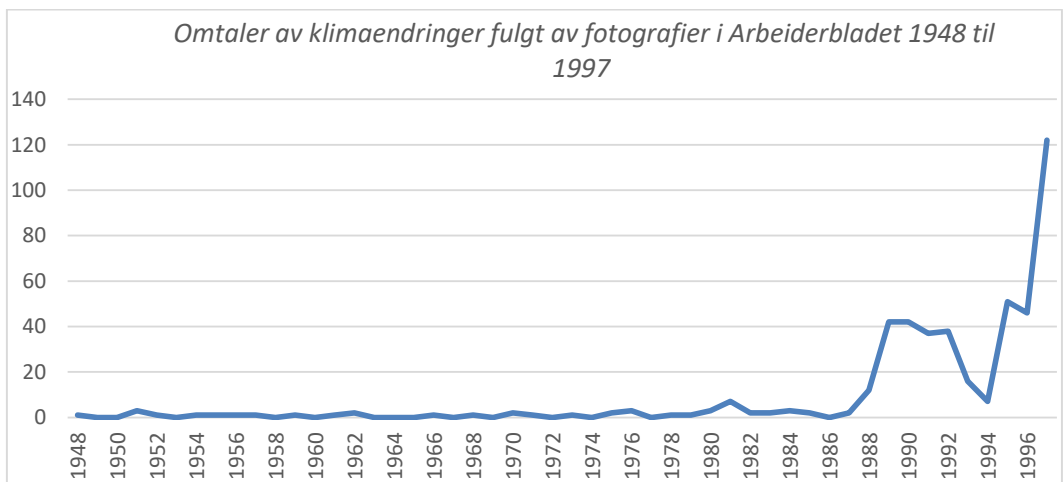
1948 og 1997? Eller er det først og fremst utviklingen innen klimaforskningen som ligger bak hvordan klimaendringene formidles fotografisk i *Arbeiderbladet*? Det andre rammeverket er klimaforskningens utvikling mellom 1948 og 2011. Min fremstilling bygger i hovedsak på Paul Warde, Libby Robin og Sverker Sörlins redegjørelser i boka *The Environment* fra 2018 og Spencer R. Wearts *The Discovery of Global Warming* fra 2008.⁸

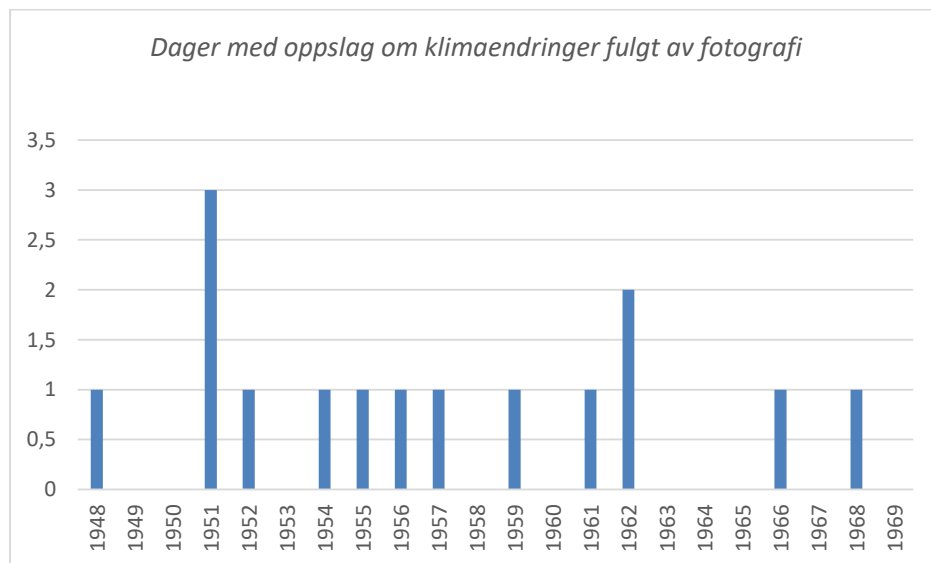
Det empiriske materialet er hentet frem via Nasjonalbibliotekets nettbibliotek. Jeg har foretatt målrettede søk med søkeordet «klima» med trunkering. Gjennom trunkeringen har jeg fanget opp generell omtale av klima som klimaendringer, klimaforandring, klimaavtale osv. Det har gitt et bredt, men håndterbart materiale. Det kunne vært ønskelig å supplere disse søkene med begreper som «drivhus*», «*oppvarming*» osv. for å fange opp de omtalene som omhandler klimaproblematikk, men som ikke bruker begrepet. Når jeg har valgt det bort, er det fordi det simpelthen ville vært for omfattende i innhenting av selve primærmaterialet. Treffene på søkeordet «klima*» spriker i mange retninger: som værfenomener, politisk klima, og klimaks i kunst eller idrettssammenheng, for å nevne noen. Jeg har derfor underveis i undersøkelsene sortert materialet, slik at kun saker som omhandlet klima i den betydningen av ordet jeg er interessert i, og som var fulgt av ett

eller flere fotografier, er beholdt. Reisereportasjer som nevner klima og har fotografiske illustrasjoner, er ikke inkludert, ei heller artikler uten fotografi. *Arbeiderbladet* er i stor grad, men ikke komplett, digitalisert.⁹ Totalt er det søkt i 14 485 aviser digitalt. I sum har det gitt 460 omtaler av klimaendringene fulgt av fotografier.

Et fenomen tar form

I perioden fra 1948 til 1997 endres forståelsen av klimaendringer radikalt. Mens klimaendringene fastslås, men ansees som naturlige og uproblematisk i begynnelsen av perioden, vokser det gradvis frem en forståelse av endringene som menneskeskapte og dypt urovekkende. Som Warde, Robin og Sörlin – og flere med dem – påpeker, etableres det en ny ortodoksi.¹⁰ Parallelt med denne forandringen av fenomenet klimaendringer skjer det en voldsom vekst i omtalene av klimaproblematikk og klimaendringer. Jeg har valgt å la forståelsesutviklingen og veksten være førende for en inndeling i faser. Enhver periodisering innebærer selvfølgelig en konstruksjon, og andre inndelinger er mulig. Eksempelvis kunne det vært hensiktsmessig å dele inn materialet etter tiår eller sentrale realpolitiske hendelser – eller å behandle hele etterkrigstiden under ett. Ved å trekke frem denne endringen i forståelse, veksten i omtale og i noen grad de klimapolitiske hendelsene som definerende

er det en fare for at enkeltår eller hendelser fremstår som mer betydningsfulle enn de reelt sett var. Det er ikke i tråd med materialet.

Det fremstår ikke i avisomtalene fra *Arbeiderbladet* som én enkelthendelse eller ett bestemt år endret forståelsen av klimaendringene. Tvert imot er det en gradvis prosess. Kanskje kunne en mer vilkårlig inndeling etter tiår ha motvirket dette og bedre synliggjort den gradvise utviklingen. Samtidig er det fare for at en slik inndeling kunne gi et inntrykk av at det er en signifikant forskjell mellom for eksempel 1950-årene og 1960-årene, der det er tiåret som gir mening til forskjellen. Det er det ikke.

Når jeg derfor har landet på inndelinger etter interne strukturer i materialet, er det for å tydeliggjøre de bevegelsene og forskyvningene som faktisk finner sted fra 1948 til 1997 i klimaproblematikken. I analysen etablerer jeg derfor to hovedfaser, der fase en strekker seg fra 1948 til 1970, mens fase to går fra 1970 til 1997. Fase to har jeg igjen delt i tre underfaser, der fase 1 er fra 1970 til 1986, kalt «Konkurrerende ortodoksier», «Vendepunktet» er fra 1987 til 1992 og «Konstituerende» fra 1993 til 1997.

Det er få omtaler i de tidlige fasene som også strekker seg over en lang tidsperiode. Skiftet kommer

midt i 1980-årene. Da skyter antallet omtaler i været, med en ny vekst midt i 1990-årene. Fotografisk formidling av klimaendringer gis overordnet sett plass i *Arbeiderbladet* først godt ut i 1980-årene, men når de først får plass, vokser omfanget raskt. Hvordan kan det knyttes til pressehistoriske aspekter og til sider ved klimaforskningen og kunnskapen om klimaendringer?

«Naturlige svingninger» 1945–1970

Det er svært få oppslag om klimaendringer med bruk av fotografi mellom 1945 og 1970. Som det fremkommer av diagrammet under er det 13 årganger uten fotografisk illustrerte omtaler, mens det er ti årganger med én omtale, en med to omtaler og en med tre. Felles for omtalene er at de enten beskriver naturlige svingninger i klimaet gjennom merkbare forandringer i sanntid og/eller antagelser om fremtidige endringer, eller de skildrer storstilte menneskelige inngrep som bevisst søker å endre klima. Det lave antallet funn gjør det vanskelig å trekke bastante konklusjoner. Like fullt er det interessant å reflektere over hvordan de få omtalene av naturlige klimaendringer kan relateres til pressehistoriske aspekter og klimakunnskapen i perioden. Skyldes de få omtalene at klimaendringer ikke er et aktuelt

tema verken for vitenskapsformidling, politikk eller i folks hverdagsliv – eller kan det ha andre fotografiske eller pressehistoriske forklaringer?

Peter Larsen understreker i *Norsk fotohistorie: frå daguerreotypi til digitalisering* at en rekke aviser endret sin bildepolitikk i 1960-årene og i økende grad brukte bilder aktivt i nyhetsdekningen.¹¹ Med konkurranse fra fjernsynet og overgangen til offset som gjorde det billigere å trykke bilder, ble det en mer omfattende bildebruk i norske aviser. Også *Arbeiderbladet* endrer sin bildepolitikk utover 1960- og 1970-årene. I tabellen under trer skiftet i bildepolitikk tydeligst frem i antallet fotografisk illustrerte forsidesaker. I 1966 er én til fire forsidesaker fulgt av ett eller flere fotografier. Samtidig bestod forsiden av 15–16 ulike

saker. I 1976 er det fire til fem saker på forsiden illustrert med fotografier – og da er det totale antallet saker dramatisk redusert til mellom fire og sju. Sammenhengen mellom antall sider og antall fotografier viser et relativt stabilt forhold. Det bør understrekes at fotografiene opptar en stadig større plass på sidene gjennom perioden og slik sett dominerer oppslaget mer. At det er få saker illustrert med fotografi om klimaendringene i perioden fra 1948 til 1969, kan altså skyldes at det generelt er relativt få fotografier i avisene sammenlignet med senere perioder.

Samtidig som det er generelt sett færre illustrerte oppslag i perioden fra 1945 til 1970 sammenlignet med senere perioder, er det heller ikke mange omtaler av klimaendringer uten illustrasjoner. Klimaendringer

Stikkprøver for bildebruk i Arbeiderbladet 1946 til 1996

	Antall sider	Antall fotografier	Antall fotografier per side	Saker m. foto /saker totalt på forsiden
5. mars 1946:	10	20	2	3 / 9
6. mars 1946	10	23	2,3	2 / 10
7. mars 1946	10	27	2,7	4 / 9
5. mars 1956	16	27	1,7	3 / 9
6. mars 1956	14	25	1,8	2 / 12
7. mars 1956	16	22	1,4	1 / 10
5. mars 1966	28	58	2,1	4 / 14
7. mars 1966	22	68	3,1	2 / 16
8. mars 1966	20	34	1,7	1 / 15
5. mars 1976	30	57	1,9	4 / 4
6. mars 1976	44	86	1,95	4 / 5
8. mars 1976	28	71	2,5	5 / 7
5. mars 1986	52	75	1,44	4 / 6
6. mars 1986	56	62	1,1	2 / 4
7. mars 1986	48	65	1,35	3 / 4
5. mars 1996	48	78	1,6	5 / 7
6. mars 1996	64	117	1,8	3 / 5
7. mars 1996	56	77	1,4	4 / 5

Fulgt av et fotografi av seterheier som ryddes, beskrives klimaendringene som positive i *Arbeiderbladet* 3. februar 1951, mens direktør ved Meteorologisk institutt gir sin tilslutning til solaktivitet som forklaring på varmere vær i *Arbeiderbladet* den 28. mai 1955.

er altså i liten grad et tema i *Arbeiderbladet* før 1970, det være seg fulgt av illustrasjoner eller ikke.

Her står ikke *Arbeiderbladet* alene. I artikkelen «Image themes and frames in US print news stories about climate change» undersøker Rebich-Hespanha mfl. elleve amerikanske aviser og magasiner fra den første omtalen av klimaendringer til innhentingen av datamaterialet i 2009. Deres første funn er fra 1969.¹² Rett nok er deres definisjon av klimaendringer begrenset til omtaler av «climate» og «climate change», som samsvarer mer med dagens forståelse enn de tidlige omtalene i mitt materiale. Det tydeliggjør at klimaendringer er et fenomen som i perioden frem mot 1970 i liten grad eksisterer i fotografisk forstand, i det minste ikke i avisene.

To oppslag kan eksemplifisere fotografiske klimaendringer i *Arbeiderbladet* mellom 1948 og 1969. I artikkelen «Fôrdyrking i setertraktene» fra 3. februar

1951 skildrer Hersleb Walnum hvordan stigende temperaturer får konsekvenser i fjellet.¹³ Selv om klimaendringer er premisset, er det ikke klimaendringene i seg selv som tematiseres, men hvordan landbruket er i endring. Fotografiet viser et utsyn over en seterheier, med en traktor i arbeid i bildets forgrunn. Det signaliserer endring og nye muligheter. I teksten fastslås at klimaet er i endring, det følger naturlige svingninger som er blitt observert tidligere, og endringen er positiv. At klimaendringene har en naturlig forklaring, støttes av direktøren for Meteorologisk institutt i *Arbeiderbladet* 28. mai 1955. Hesselberg understreker at «Det har vært lansert mange teorier [om hvorfor været blir varmere]. Helland-Hansen og Nansen mente det skyldtes en økning i solaktiviteten, og det er mye som taler for at dette er riktig».¹⁴ Oppslaget er fulgt av portrettfotografier av Hesselberg og andre forskere ved instituttet. Det sikrer legitimitet

og troverdighet, men også nærhet til formidlingen av vitenskapelig kunnskap.

Når omtalene i Arbeiderbladet peker mot naturlige klimaendringer, er de i tråd med samtidens kunnskapssyn. De første idéene om at mennesker kan påvirke klimaet, vinner terreng rundt 1900, skriver Warde, Robin og Sörlin i *The Environment*. I 1896 beregnet den svenske kjemikeren Svante Arrhenius hvor mye den globale temperaturen ville stige dersom alle kjente kull- og oljereserver ble brukt. I likhet med andre artikler og teoretiseringer rundt menneskelig innvirkning på globalt klima i denne perioden anså Arrhenius beregningene som tankeeksperimenter.¹⁵ Først med den britiske ingeniøren Guy Stewart Callendar ble det argumentert for at menneskelig aktivitet allerede endret klimaet, uten at dette medførte en større forståelsesendring. «In fact, by midcentury, [...] the idea of anthropogenic climate change was stone dead, discarded in meteorology textbooks as an old hypothesis proven wrong.»¹⁶ Utover 1950-årene er et skifte på vei i forskningen. Som Warde, Robin og Sörlin påpeker: «it was precisely the middle years of the 1950s that marked the discrete and silent breakthrough of a wider understanding in relevant scientific communities of the modern orthodoxy on the issue.»¹⁷ Dette brøt ikke gjennom i den bredere offentligheten. I Arbeiderbladet kommer første antydning om menneskeskapte klimaendringer den 6. januar 1962, der utslipp av CO₂ som forklaring på klimaendringer kommenteres – rett nok i form av et dementi:

Hittil har man ment at jorden jevnt og sikkert gikk varmere tider i møte. Man har regnet med at alle gassene fra biler og fabrikkpiper ville tilføre luftlaget så mye kullsyre at det ville dannes et «drivhustak» som lagret solvarme for jorden. Men professor Schade fra Düsseldorf har regnet ut at luftforurensningen med kullsyre er så liten at det ikke blir noe av den antatte oppvarming av jorden.¹⁸

Utover 1960-årene forsvinner i grove trekk klimaforbedringer som tema fra Arbeiderbladets sider. Det er få notiser som omtaler idéer og tanker knyttet til ulike klimaforbedrende tiltak. Derimot er

det flere notiser og omtaler som peker i retning av at menneskelig aktivitet – som forbrenning av olje – innvirker på klimaet. Et skifte synes å være i gang, men det er ikke illustrert av fotografier.

Samlet er det få omtaler av klimaendringer i *Arbeiderbladet* mellom 1948 og 1969, det være seg med og uten fotografier. De som er, omhandler endringer i klima med innvirkning på landskap, fauna og menneskenes vilkår. De følges av bilder av forskere, snø og kulturlandskap – og de tilhører en ortodoksi der mennesker ikke innvirker på klimaet, der endringer skyldes naturlige svingninger, og der endringene stort sett er til det bedre. Siden de klimaendringene som observeres og beskrives, ikke ansees som problematiske, er det heller ikke noe som fortjener spalteplass – eller fotografier.

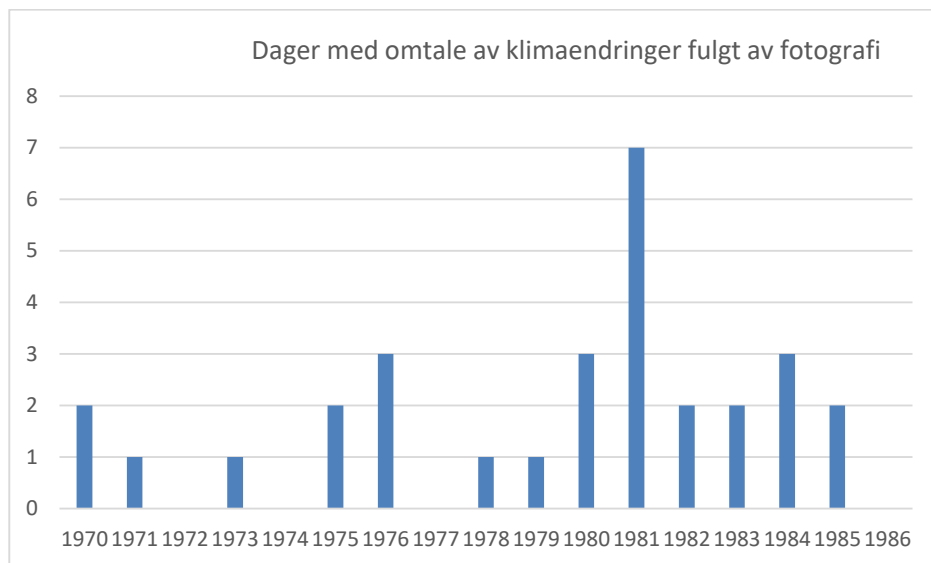
«Konkurrerende ortodoksier» fra 1970 til 1986

7. februar 1970 slår *Arbeiderbladet* fast at USA står overfor en storstilt opprydning med kostnader som langt overstiger månelandingen. I et helsides oppslag (se bilde på neste side) med tittelen «Storrenngjøring for 175 milliarder» beskriver Jørgen Anker Nielsen menneskeskapt luftforurensning og det kostnadskrevene opprydningsarbeidet. Nielsen påpeker at:

Det er også teorier om at tilsvining av lufta kan føre med seg klimaforandringer, men her er vitenskapsmennene ikke enige. Noen mener at når atmosfæren må suge til seg mye avfall, vil den etter hvert bli avkjølt, slik at en ny is-tid er i anmarsj. Andre tror derimot at det oppstår et slags termobelte som holder på varmen og får temperaturen til å stige.¹⁹

Fokuset ligger på luftforurensning og hvilke konsekvenser den har og kan få. Som sitatet viser, er mulige forandringer av klimaet en av disse. Artikkelen fastslår altså ikke at det foregår globale klimaendringer, men antyder at dette kan skje – og at disse endringene skyldes menneskelig aktivitet.

Artikkelen kan markere overgangen til en ny fase i klimaendringenes tilstedeværelse i *Arbeiderbladet*. Samtidig kan det sies å være et tvilsomt vendepunkt. Det er i hvert fall grunn til å problematisere at det

(Tallene her må leses med forsiktighet, da flere av årgangene i 1970-årene er mangelfullt digitalisert.)

skjer et markant skifte i 1970. Som det fremkommer av tabellen under, er det få omtaler av klimaendringer i første halvdel av 1970-årene. Skiftet kan sann sett først og fremst sies å være en fremtredelse av fravær og nærvær av usikkerhet. Mens det i 1960-årene er sporadiske omtaler av naturlige klimaforandringer og tiltak for klimaforbedring i en overbevisst og tydelig tone, er disse fraværende på begynnelsen av 1970-årene. Det kan ha en så enkel forklaring som at vintrene og somrene værmessig var relativt normale og ikke nødvendigvis trenger å reflektere en mer omfattende endring i forståelsen av klima. Samtidig preges omtalene gjennomgående av en større usikkerhet, og ulike teorier og forståelser settes opp mot hverandre.

Det blir også gradvis flere omtaler. Som det fremkommer av diagrammet over, er det tre år uten omtaler av klimaendringer. I de øvrige årene er det mellom én til tre omtaler med en topp i 1981 på syv omtaler. Sett opp mot perioden før er det en svak vekst i nærværet av fotografiske klimaendringer. Hvilken forbindelse er det mellom omfanget av oppslag om klimaendringer (som i perioden før) og de pressehistoriske aspektene og fremveksten av en ny ortodoksi om klima?

Fotografier får en mer fremtredende rolle i *Arbeiderbladet* på slutten av 1970-årene. Larsen

påpeker: «Frå 1970-åra og framover blei det tilsett fleire og fleire fotografar i dagspressa, det kom fleire fotografi i avisene, og bilda spelte ei stadig viktigare rolle både i presentasjonen av nyheiter og i måten avisene presenterte seg sjølv på.»²⁰ Larsen knytter som nevnt tidligere dette til konkurransen fra TV og overgangen til offset-trykk. *Arbeiderbladet* gikk over til offset-trykk og tabloidformat 4. mai 1976.²¹ Med overgangen til tabloid blir bildene mer framtre-dende. Det blir ikke bare flere bilder, men de opptar også større plass i oppslagene. Som Astrid Gynnild påpeker i *Avisene fangar blikket*: [I 1987] dominerer [bilder] i alle typar skandinaviske aviser – laussalsaviser, abonnementsaviser og lokalaviser. [...] [B]ilda blir stadig viktigare for den visuelle kommunikasjonen i avisene – dei får ikkje berre større oppslag, det blir også fleire av dei.»²² I omtalene av klimaendringer i *Arbeiderbladet* er det tydelig at fotografiene spiller en stadig viktigere rolle. Oppslagene fra 20. september 1982²³ og 3. april 1976²⁴ kan illustrere dette.

Her er bildene sentrale for å trekke leseren inn i teksten. De tar mer plass enn i tidligere oppslag og er, som Gynnild påpeker, viktige i avisens kommunikasjon. Selv om økningen i antall oppslag om klimaendringer ikke er markant fra perioden før, spiller

Flere studier viste frem til slutten av 1970-årene at jordas temperatur var synkende, og spådommer om en ny istid forekom fra tid til annen. I Arbeiderbladet 3. april 1976 spekuleres det i om Norge kommer til å ligge under isen i 2100.

fotografiene utover i perioden mellom 1970 til 1986 en mer sentral rolle i nyhetsformidlingen – og dermed i formidlingen av klimaendringer.

På den ene siden utgjorde «The 1970s [...] a breakthrough for the new orthodoxy. [...] Potentially catastrophic scenarios were mooted».²⁵ Global oppvarming ble inkludert i FNs miljørammeverk, og det ble publisert en lang rekke artikler om klimaendringer.²⁶ På den andre siden var dette lite overbevisende i en tid der klodens gjennomsnittstemperatur tilsynelatende var synkende. Studier viste at temperaturen siden 1940-årene hadde sunket. Først mot slutten av 1970-årene og i første halvdel av 1980-årene ble det publisert artikler som avdekket at lavere temperatur kun omfattet den nordlige halvkule, og at nedgangen sannsynligvis skyldtes aerosoler i atmosfæren.²⁷ Som Weart påpeker, førte det til at forskere og journalister spekulerte om en ny istid. Så også i *Arbeiderbladet*, som i oppslaget vi har gjengitt tidligere, der det spekuleres i om Norge vil ligge under isen i år 2100. «Professor

Lamb i Norwich tror ikke at det er menneskers verk som endrer klimaet. Han mener at menneskenes forstyrrelser av naturens kretsløp ennå ikke har fått klimatiske følger, men at de vil få det hvis vi ikke passer på. Det er to tendenser i menneskenes innblanding i klimautviklingen: *De meget store mengder støv og røyk som stammer fra bilene og intensivt dyrkede landområder, danner et lag som hindrer solens stråler i å trengte fram og derfor gjør klimaet kaldere. Mengden av kultveite [karbondioksid] i atmosfæren er steget betydelig, og det skulle ha den motsatte virkning på klimaet, nemlig gjøre det varmere gjennom en slags drivhuseffekt. [opprinnelig kursivering]*»²⁸

Usikkerheten, kompleksiteten og tvetydigheten i kunnskapen rundt en ny forståelse av klimaendringene synliggjøres her. Ulike teorier som styrker ulike ortodoksier om klimaendringer, fremsettes ikke bare i artikkelen fra april 1976, de er til stede i oppslagene sett under ett i perioden fra 1970 til 1986. Perioden er på mange måter en overgangsfase. Det

I Arbeiderbladet 20. september 1982 møter leserne flomrammede i India, en flomkatastrofe som forbindes med nedhogst av skogen i Himalaya og et klima i endring.

er klimaendringer som lokalt fenomen, både i tekst og bilde, som i all hovedsak dominerer. Fotografier som de av kloden og sola i oppslaget fra april 1976 som beskriver prosessene og fenomenene som planetariske, er svært få.

De står i kontrast til andre oppslag, der menneskers mulige innvirkning på klima knyttes til bestemte steder og aktiviteter. I artikkelen «Mur av protester mot støyende pengeslukere» påpekes det at klimaforskere er bekymret for overlydflyenes innvirkning på klimaet. Det er en enkeltstående sak, der flyene trekkes frem som klimaendrende. Det settes opp et mulig en-til-en-forhold. Et annet eksempel er «Oljesøl i Arktis kan få katastrofale følger». Her viderefremmes amerikanske forskeres bekymring for at «det vil kunne finne sted en reaksjon mellom olje og is i et så stort omfang at det fører til svære forandringer i iskapselen over

Arbeiderbladet advarer den 3. august 1973 mot klimaendringer som følge av økt oljeaktivitet i nordområdene. Det er ikke utslippene av drivhusgasser som vekker uro, men at et mulig oljesøl vil påvirke ismeltingen.

polar-regionen og dermed i jordens klima».²⁹ Teksten i artiklene er fulgt av fotografier av et Concorde-fly og et oljeboringstårn i et landskap. Begge fotografiene knytter teksten – og klimaendringene – til konkrete, faktiske inngrep, aktiviteter og installasjoner, inngrep som kan observeres og fotograferes. Den store miljøsaken i norsk etterkrigshistorie spiller inn også her. Utbyggingen av Alta-vassdraget står for fire av periodens 30 illustrerte saker om klimaendringer. Et eksempel er en notis publisert den 27. juni 1985 med tittelen «Klima-endring i Altadalføret», der det gjengis forskningsresultater som viser «at det kan bli klimaforandringer omkring damanlegget og i fjordområdet ved elvas utløp».³⁰ Notisen er fulgt av et fotografi av fjellbjørk.

Alta-saken, Concorde-flyene og oljerigger i isødet – alle peker de mot og tydeliggjør argumenter om

at mennesker kan innvirke på klimaet, men kun forstått som lokalt klima, ikke et komplekst globalt system. De fleste klimaforskerne i 1970- og 1980-tallet mente at synlige bevis for en slik innvirkning først ville foreligge rundt år 2000, og det var et stort hinder for å overbevise allmennheten om at den nye ortodoksien var gyldig. For som Weart påpeker: «People wanted a more straightforward indicator – like the weather outside their window.»³¹ De ønsket seg bevis som kunne fotograferes og slik tillegges beviskraft, er jeg fristet til å tillegge.

1980-årene er tiåret da klimaforskningen virkelig får et solid fotfeste og blir synlig. For eksempel stammer omtrent alle vitenskapelige tidsskrifter med klima i tittelen fra 1980-årene.³² Med synligheten blir klimaendringene politiske. Fotografisk sett kan artikkelen fra 2. oktober 1984 under tittelen «– A-våpnene vår største trussel» i *Arbeiderbladet* kanskje sies å innlede en fase. Den er illustrert av et portrett av Gro Harlem Brundtland og utgjør en sped begynnelse på en sjanger som etter hvert blir den dominerende i fotografisk tematisering av klimaendringer: politikere.³³

Samlet skjer det i perioden mellom 1970 til 1986 en svak vekst i omtaler av klimaendringer fulgt av fotografier. Samtidig tar de fotografiene som følger omtalene, større plass, og de spiller en mer sentral rolle i formidlingen av tekstens budskap. Det gjelder alt stoff i avisen, og klima-omtalen skiller seg ikke ut i så måte.

Omtalene – og bildene som følger dem – vitner om et skifte i forståelsen av klimaendringer i tråd med hovedlinjene innen klimaforskningen. Påstander som at mennesker kan endre klima, fremkommer i økende grad. Teorier om at klimaet globalt kan være i endring, fremprovosert av menneskelig aktivitet, presenteres – om enn som teorier beheftet med usikkerhet. Mot slutten plasseres også klimaendringene tydelig i den politiske sfæren og blir et tema for politisk handling i personifisert forstand gjennom fotografier av navngitte politikere.

«Vendepunktet» fra 1986 til 1993

Midt i 1980-årene skjer det noe med omtalene av klimaendringer og bruken av fotografi. Mens det med unntak av 1981, da det var sju omtaler, var det mellom null og tre omtaler fra 1945 til 1987, og i 1988 var det tolv omtaler. Året etter er det 27, deretter 42. Omtalene nærmest eksploderer, særlig sett i lys av de få omtalene frem til nå. En nær sagt eksplosiv vekst i omtaler av klimaendringer står ikke *Arbeiderbladet* alene om. Som Weart påpeker:

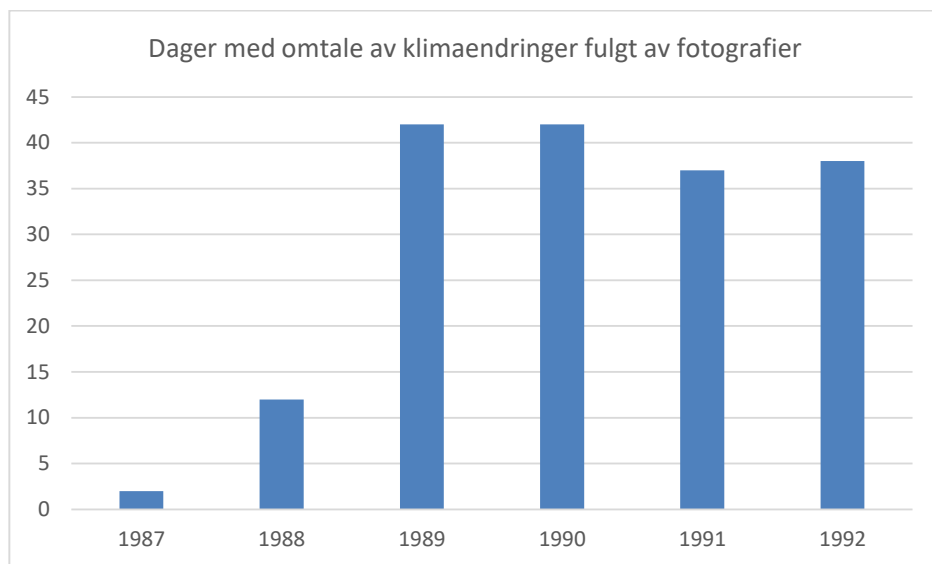
Up to this point global warming had been mostly below the threshold of public attention. The reports that the 1980s were the hottest years on record had barely made it to the inside pages of newspapers. [...] [A] shift of views had been prepared by the ozone hole, acid rain, and other atmospheric pollution stories, by a decade of agitation on these and many other environmental issues, and by the slow turn of scientific opinion toward strong concern about climate change. To ignite the worries, only a match was needed.³⁴

Akkurat hva det er som antenner klimaendringene i *Arbeiderbladet*, er uklart. Det som er klart, er at noe skjer fra 1987 til 1989, fra to omtaler til 42. Klimaendringene har trådt inn i *Arbeiderbladets* spalter. Det er ikke bare et vendepunkt i antallet omtaler. Det skjer også markante endringer i selve omtalene og i fotografiene som følger dem.

Hva består de av, og hvordan kan trekk ved kunnskapen om klimaendringer og pressehistoriske aspekter belyse det?

Dekningen i *Arbeiderbladet* følger dekningen i aviser i en rekke andre land.³⁵ Det er et nær sagt globalt vendepunkt rundt 1989, der flere faktorer spiller sammen. Spesielt i USA, men med ringvirkninger globalt, er det «the summer of 1988. A series of heat waves and droughts, the worst since the Dust Bowl of the 1930s, devastated many regions of the United States.»³⁶ Brått var spørsmålet om menneskeskapte kli-

1980-årene er tiåret da klimaforskningen virkelig får et solid fotfeste og blir synlig. For eksempel stammer omtrent alle vitenskapelige tidsskrifter med klima i tittelen fra 1980-årene

maendringer forårsaket tørke, hetebølger og dødsfall, til stede i nyhetssendinger og avisartikler verden over. I *Arbeiderbladet* nevnes knapt hetebølgene i USA, og flertallet av de tolv omtalene i 1988 kommer før august. Å hevde at tørken i USA er årsak til eller forklaring på den eksplosive økningen i omtaler, er det ikke grunnlag for med basis i avisens egne omtaler. Samtidig skjer det unektelig et stemningsskifte i 1988 og 1989 som også kommer til uttrykk i *Arbeiderbladet*.

De klareste uttrykkene for dette kan sies å ligge i tre saksområder eller tematikker som tar stadig større plass i dekningen av klimaendringene mellom 1986 og 1993: Menneskeskapte klimaendringer kan føre til en global miljøkatastrofe, klima og miljøspørsmål blir del av den norske partipolitikken og internasjonale forhandlinger og avtaler med Gro Harlem Brundtland som aktør og symbol. Andre tematikker, som forbrukerråd, rammede av klimaendringer og mulige klimatiske konsekvenser av Golfkrigen, tas også opp i flere artikler, men ikke i samme omfang og like gjennomgående som de tre fremhevet over.

Før jeg går nærmere inn på disse og hvordan fotografi er del av omtalene der, er det verdt å fokusere på to generelle trekk ved omtalene mellom 1986 og 1993. Under alle de tre saksområdene ligger det for det første et felles grunnpremiss. Borte

er usikkerheten som preget omtalene på slutten av 1970-årene. Klimaendringene oppfattes som reelle, menneskeskapte og globale. For eksempel skriver journalisten Anders Bjartnes under tittelen «Kullosalarm» den 16. januar 1989 at «Nå legges det frem nye prognoser som viser at utslippene av karbondioksid (CO₂) i Norge vil øke med 40 prosent fra 1985 til år 2000 om ingenting blir gjort. CO₂-utslippene bidrar til drivhuseffekten – et av de alvorligste miljøproblemene i global sammenheng.»³⁷ Oppfattelsen av klimaendringene som reelle kan sees i sammenheng med etableringen av The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) i 1988. Med den fikk den samlede kunnskapen om klimaendringer et institusjonelt uttrykk. IPCC samlet i stor grad statlige forskningsmiljøer fra hele verden og var, ifølge Weart, en hybrid mellom vitenskapelig og politisk organisasjon. IPCC publiserte (og publiserer) forente, fremforhandlete konsensuskonklusjoner.³⁸ Første rapport ble publisert i 1990 og konkluderte med at jordas temperatur hadde steget. Den fastslo ikke med sikkerhet at økningen skyldtes menneskeskapte utslipp, men anså det som sannsynlig.³⁹ Det var forskere utenfor IPCC som var skeptiske til at klimaendringene var menneskeskapte. I enkelte land preget de debatten, men det er få spor etter klimaskeptikere i omtalene i

Arbeiderbladet mellom 1986 og 1993.

For det andre har omfanget av omtaler av klimaendringer fra 1986 og frem til 1997 en viss syklisk karakter. Som Weart påpeker, etablerte IPCCs rapport i 1990 og det etterfølgende toppmøtet i Rio i 1992 en internasjonal arbeidsdeling som også speiles i dekingen av klimaendringer i *Arbeiderbladet*. Grovt sett publiserte IPCC to ganger i tiåret konsensusrapporter om status for klimaforskningen. De utgjorde grunnlaget for internasjonale forhandlinger knappe to år etter at rapporten var publisert. I *Arbeiderbladet* holder omtalene av klimaendringene seg på 37 til 42 omtaler i året mellom 1989 og 1992. I 1993 synker omtalene til 16, og i 1994 er det kun sju omtaler før antallet igjen stiger kraftig med 51 omtaler i 1995. IPCC, både gjennom konsensus i kunnskapen om klimaendringer og i det sykliske rammeverket det inngår i, legger rammer som samsvarer med dekingen i *Arbeiderbladet*. Grunnleggende trekk ved klimaforskningen og dens politiske rammeverk kan altså forklare nærværet av klimaendringer i *Arbeiderbladets* spalter og hvordan dette nærværet varierer mellom 1986 og 1997.

I den nevnte artikkelen «Kullos-alarm» fra 16. januar 1989 advarer daværende AUF-leder Jens Stoltenberg mot klimaendringene og lanserer konkrete politiske tiltak. Artikkelen er fulgt av et fotografi av Stoltenberg.

Oppsalget er typisk på flere måter. Først og fremst tilhører det klart den nye ortodoksien. Her er klimaendringene menneskeskapt, drevet av fossile brenslers, og de vil ha alvorlige konsekvenser. For det andre plasseres klimaendringer som sak i det norske partipolitiske landskapet. Her er det AUF-lederen som lanserer krav til politiske vedtak i Norge. Det gjør han ved blant annet å vise til internasjonale forhandlinger og Brundtlands lederroller i disse. En rekke andre oppslag i perioden er sydd over samme lest; en politiker, forsker eller miljøvernere både advarer mot klimaendringenes skadelige konsekvenser, minner om Norges internasjonale forpliktelser og lanserer tiltak. Det gjør de i tekst, og også gjennom bilde.

De fleste omtalene av klimaendringene i perioden er fulgt av et portrett av først og fremst en politiker, men også forskere, miljøvernere med flere. (Se diagrammet «Undermotiver av kategorien mennes-

KREVER OMLEGGING: AUF-leder Jens Stoltenberg står fast at samferdselspolitikken i Norge må legges om totalt — for miljøets skyld. Miljøvernminister Sissel Rønnebeck deler bekymringen for de økte CO₂-utslippene.

— Samferdselspolitikken i Norge må legges om totalt, sier AUF-leder Jens Stoltenberg. Han vil ha dyrere olje og bensin, mer satsing på kollektivtrafikk, og krafttak for å få mer av godstransporten over fra vei til jernbane. Bakgrunnen er at transportsektoren er en stygg miljøsynder.

ANDERS BJARTNES

Nå legges det fram nye prognoser som viser at utslippene av karbondioksyd (CO₂) i Norge vil øke med 40 prosent fra 1985 til år 2000 om ingenting blir gjort. CO₂-utslippene bidrar til drivhuseffekten — et av de alvorligste miljøproblemer i global sammenheng.

I Brundtland-kommisjonens rapport foreskrevs det en reduksjon av CO₂-utslippene i industrilandene i år 2000, og en reduksjon på 50 prosent i år 2030. I Norge går det altså nå den stikk motsatte veien.

Dyrere bensin

Stoltenberg krev til en omlegging av samferdselspolitikken — innebærer sprengstoff.

— Det må bli dyrere å bruke olje og bensin, og en mye større andel av godstransporten må gå på jernbanen — ikke på lastebiler, sier han.

Stoltenberg understreker at det må satses mer på kollektivtrafikk, og at

byene må godta restriksjoner på bruk av privatbil.

Den viktigste årsaken til de økte CO₂-utslippene er ifølge utvalget for foretaksinspektatør at trafikkens økende del på 40 prosent er uten bygging av gasskraftverk — bygging av gasskraftverk som leverer 10 TWh til skningen i CO₂-utslippene bli på 50 prosent.

— Dette viser hva som skjer om vi ikke gjør noe. Men vi må gjøre noe, sier AUF-lederen.

Miljøkonferanse

Omkring arrangerte AUF en miljøkonferanse hvor særlig rettes mot drivhuseffekten og nedtrykken av ozonlaget. Blått statsminister Gro Harlem Brundtland og miljøvernminister Sissel Rønnebeck deltar. Her vil AUFs krav bli presentert.

— Vi vil også forsøke å få gjennomslag for våre synspunkter på Aps landsmøte og i forbindelse med Regjeringens langtidspolitikk, sier Jens Stoltenberg.

Drivhuseffekten er sammen med

nedtrykken av ozonlaget et av de alvorligste miljøproblemer i global sammenheng. Klimaforsendringer, ismelting på polene og forværing er noen av konsekvensene når temperaturen stiger — og her er altså utslipp av karbondioksyd (CO₂) årsaken.

Pådriver?

Isolert sett er de norske utslippene omtrent lik null i en global sammenheng. — Norge står for 0,2 prosent av de totale utslippene. Men AUF-leder Stoltenberg står fast at det slett ikke er noen unnskyldning for å la det skure her hjemme.

Ikke minst på grunn av Gro Harlem Brundtlands lederrolle i FNs miljøkommissjon legges det merke til i utlandet hva Norge gjør.

— Hvis Norge ønsker å være en pådriver internasjonalt, kan vi ikke ha en vekst i utslippene på 40-50 prosent på 15 år, sier Stoltenberg.

Han understreker at internasjonale avtaler er nødvendige for å få bakt med problemene, nemlig at utslippene reduseres.

AUF-leder Jens Stoltenberg krever kraftige endringer av transportsektoren i Arbeiderbladet 16. januar 1989. Stoltenberg var en sentral skikkelse i utformingen av norsk klimapolitikk i 1990-årene, og hans portrett dukker opp gjentatte ganger i Arbeiderbladets deking av klimaspørsmålet.

ker».) Dette kan sees i lys av en generell utvikling i bildebruken i norske aviser. Som påpekt tidligere tar bilder større og større plass i avisene mot slutten av 1980-årene og inn i 1990-årene.⁴⁰ Det blir ikke bare generelt flere bilder, det blir særlig flere portrettbilder. I Gynilds studie av avisforsider i 1970 og 1987 trekker hun frem bildenes lesbarhet som en mulig forklaring på veksten i portretter på forsiden. «Portrettbilde er meir eintydige og lettere å lese enn til dømes dei fleste handlingsbilda. [...] Dette forklarer noe av den sterke auken i prosentdelen portrett på førstesidene dei seinare åra: Portretta er den bildespråklege parallellen til forenklingane i tittelspråket.»⁴¹ Portrettet av Stoltenberg er i denne sammenhengen interessant. Det er et typisk politikerportrett. Bakgrunnen

Ytringsfrihet for fanger?
 Av Finnegren Olsen/Universitetet i Oslo

Ungdomsleder
 Gro Harlem Brundtland

Det var i 1988 at Gro Harlem Brundtland ble utnevnt til leder for den norske miljøpartiet, Miljøpartiet De Grønne. I 1993 ble hun utnevnt til statsminister. Hun var den første kvinnen til å bli statsminister i Norge.

Hun var også en av de mest kjente miljøaktivistene i Norge. Hun var med på å etablere Miljøpartiet De Grønne, og hun var leder for partiet i mange år.

Hun var også en av de mest kjente miljøaktivistene i Norge. Hun var med på å etablere Miljøpartiet De Grønne, og hun var leder for partiet i mange år.

Debatt

Gro Harlem Brundtland

Hun var også en av de mest kjente miljøaktivistene i Norge. Hun var med på å etablere Miljøpartiet De Grønne, og hun var leder for partiet i mange år.

Arbeiderbladet

Gro Harlem Brundtland

Hun var også en av de mest kjente miljøaktivistene i Norge. Hun var med på å etablere Miljøpartiet De Grønne, og hun var leder for partiet i mange år.

Miljø-konferansen

Gro Harlem Brundtland

Hun var også en av de mest kjente miljøaktivistene i Norge. Hun var med på å etablere Miljøpartiet De Grønne, og hun var leder for partiet i mange år.

Skuffet Gro

Gro Harlem Brundtland

Hun var også en av de mest kjente miljøaktivistene i Norge. Hun var med på å etablere Miljøpartiet De Grønne, og hun var leder for partiet i mange år.

Mareritt i Øst-Europa

Gro Harlem Brundtland

Hun var også en av de mest kjente miljøaktivistene i Norge. Hun var med på å etablere Miljøpartiet De Grønne, og hun var leder for partiet i mange år.

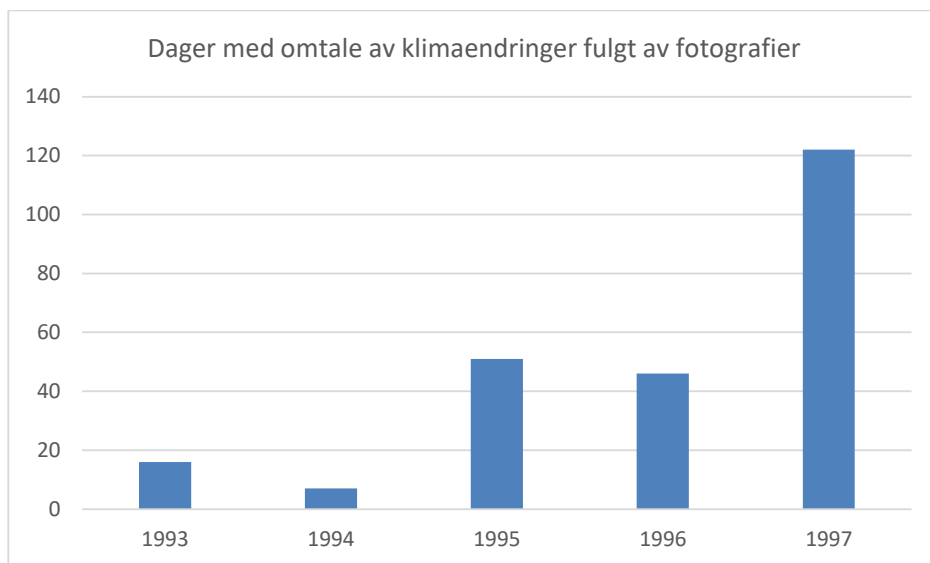
Arbeiderbladet 22. mars 1988. Oppslagene over er gode eksempler hvordan Gro Harlem Brundtland i tekst nærmest personifiserer arbeidet med et internasjonalt samarbeid for klima- og miljøarbeidet uten at dette setter visuelle spor. Portretter av henne brukes i all hovedsak i oppslag der hun uttaler seg om et politisk spørsmål eller har deltatt i omtalte møter osv.

er nøytral, og det er ingen ting ved bildet som peker mot klimaendringer som saksfelt. Bildet kunne ha fulgt artikler om helt andre politiske spørsmål. Bildet fungerer ikke som et signal til leseren om at temaet er klimaendringer. Samtidig er det et enkelt bilde å lese – det viser en kjent skikkelse – AUF-lederen. Portrettet plasserer dermed saken tydelig i norsk partipolitikk.

Portrettet – og personifisering i særdeleshet – preget også et annet hovedtema i oppslagene: internasjonale forhandlinger og avtaler med Gro Harlem Brundtland som aktør og symbol. I perioden mellom 1986 og 1993 preget Brundtland, både som statsminister og som leder av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, den offentlige debatten rundt klima. Peder Anker viser i artikkelen «A pioneer country? A history of Norwegian climate politics» fra 2018 hvordan Brundtland formet norsk klimapolitikk og la

et både institusjonelt og teknokratisk grunnlag gjennom for eksempel etableringen av SUM og CICERO og systemer for karbonfangst og CO₂-kvoter mot slutten av 1980-årene og begynnelsen av 1990-årene.⁴² I Arbeiderbladets oppslag om klimaendring har Brundtland en fremtredende plass. For det første figurerer hun i flere oppslag i kraft av hendelser og politiske handlinger. For det andre inntar hun en rolle som personifisering av miljø- og klimaspørsmål.

Det er mange portretter av Gro – de brukes i saker der hun kommenterer miljøspørsmål eller handler, samt deltar på klimatoppmøte i Rio osv. I flere oppslag trer Brundtland frem som symbol eller referansepunkt. En skulle kanskje tro at dette ville ført til at også bildet av Brundtland ville følge mange saker om klima- og miljøspørsmål. Det gjør de i liten grad. Portretter av Brundtland følger saker der hun har uttalt

Fotografisk sett fremstår klimaendringene mellom 1986 og 1992 samlet sett snarere som knyttet til norsk partipolitikk, norske samfunnstopper og eksperter, til menneskelige aktiviteter som bilkjøring, til fabrikker og i noen grad til naturødeleggelser. *Arbeiderbladet* formidler et relativt entydig syn på klimaendringene – de er reelle, de er menneskeskapte, de er globale, og de vil være katastrofale om ikke politiske grep tas. De fremstår som i tråd med klimaforskningen, samtidig som det er mulig å hevde at den store vekten på et norsk politisk landskap kan være fundert i et behov for bilder som inngang til saksfeltet.

«Konstituering» fra 1993 til 1997

Utover 1990-årene konsolideres klimaspørsmålet. Med IPCC og internasjonale toppmøter er det etablert et politisk organisatorisk rammeverk. Det er liten uenighet om det fundamentale, altså om klimaendringer er menneskeskapte og globale. I *Arbeiderbladet* kommer dette sterkest til syne i at det er få artikler som omhandler klimaendringene som fenomen i ren forstand. Derimot er det mange artikler der klimaendringer ligger under som premiss. Spørsmålet blir brukket opp og inkludert i en mengde ulike saker.

Etter et fall rundt 1993–1994 som kan skyldes en kombinasjon av tomrommet etter toppmøtet i Rio i 1992 og at avisene i Norge er opptatt av OL på Lillehammer og EF-striden, vokser omtalene videre mot et høydepunkt – og sluttpunkt for mine undersøkelser – på 122 dager med omtaler av klimaendringene i 1997. Fra å være et fenomen som ble omtalt noen få ganger i året, er klimaendringer nå i snitt et tema flere dager i uka. Det er blitt et dagligdags, alltid nærværende spørsmål.

I perioden mellom 1993 og 1997 utmerker et norsk særtrekk i klimapolitikken seg. «The underlying question was how to reconcile the nation's booming petroleum industry with a reduction in climate gas emissions»⁴⁵, påpeker Anker i «A pioneer country? A history of Norwegian climate politics». Nettopp dette spørsmålet synes å ligge under flere av de sentrale saksområdene: bil- og CO₂-avgifter, toppmøte i Kyoto i 1997 og bygging av gasskraftverk. I saker som omhandler konsekvenser av klimaendringer, som nå også trer frem som observerbare og som fortsatt opptar en god del spalteplass, er oljedilemmaet ikke like klart til stede. I denne delen ser jeg i mindre grad på hvordan pressehistorien og klimaforskningen kan tydeliggjøre trekk ved omtalene av klimaendringer i *Arbeiderbladet*,

2 Arbeiderbladet

På den annen side

Lørdag 12. april 1997

Miljonasjen og oljenasjon

Noen ganger må vi si som Ole Brumm: Ja takk, begge deler

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Seier for enhver pris

Å som politisk leder har det vært en stor seier for den norske regjeringen. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Å som politisk leder har det vært en stor seier for den norske regjeringen. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

2 Arbeiderbladet

På den annen side

Onsdag 31. januar 1996

Når oljen tar styringen

Norsk miljøpolitikk er blitt umskyldningens kunst

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Langtidsprogrammet er det som skilte den økonomiske utviklingen i Norge fra den økonomiske utviklingen i de andre landene. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Til venstre: Kronikk fra statsminister Torbjørn Jagland som oppsummerer den norske miljøpolitiske linjen «Miljonasjen og oljenasjon. Noen ganger må vi si som Ole Brumm: Ja takk, begge deler» i Arbeiderbladet 12. april 1997. Leder i Natur- og Ungdom Lars Haltbrekken kritiserer i et debattinnlegg 31. januar 1996 oljens plass i miljøpolitikken.

og konsentrerer meg heller om dette dilemmaet.

To debattinnlegg signert henholdsvis statsminister Torbjørn Jagland og leder i Natur og ungdom Lars Haltbrekken er eksempler på eksplisitte behandlinger av dilemmaet i *Arbeiderbladet* mellom 1993 og 1997. I kronikken understreker Jagland at «Norge er et olje- og gassland. Europa er avhengig av vår gass for å klare å etter hvert bytte ut kull med andre energiformer. Olje- og gassvirksomheten gir oss store inntekter, men den gir også store klimautslipp for nasjonen Norge. Vår oppgave er å klare kombinasjonen det er å være et olje- og gassland og et miljøland». Mens Jagland fremhever at det er en spagat Norge må stå i, og lar et bilde av regjeringens langtidsprogram følge kronikken, lar Haltbrekken å la miljø- og klimahensyn veie tyngre enn økonomisk vinning. Hans debattinnlegg er fulgt av en fotomontasje av en oljeplattform tronende over Oslo sentrum. Det er

verdt å bemerke at debatten og usikkerhetene ikke lenger dreier seg om klimaendringene som sådan, men om virkemiddel på å begrense utslipp. Fokusert er på ulike politiske løsninger på klimautfordringene. Skarpest kommer dilemmaet og dets mulige løsninger til uttrykk i oppslippet til klimatoppmøtet i Kyoto i desember 1997 og i den enkeltstaken som er klart mest til stede i *Arbeiderbladets* spalter i disse årene: byggingen av gasskraftverk på Kårstø.

Oppslagene fra henholdsvis 7. oktober 1997 og 27. april 1995 kan tjene som eksempler på hvordan gasskraftspørsmålet og klimaendringene kommer fotografisk til uttrykk. Tre bilder hører til oppslagene; et portrett av næringsminister Jens Stoltenberg, og av en kvinne som sykler forbi en fabrikkpipe, og et av en gruppe mennesker som protesterer mot byggingen av gasskraftverk. For det første står debatten om hvorvidt norsk gass og et gasskraftverk kan betraktes

Jeg er ikke et frukttal!

Norsk miljøpolitikk er blitt umskyldningens kunst

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

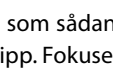
Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

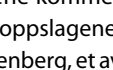
Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Rikshuset i Oslo. Det er her at den norske regjeringen har sitt hovedkvarter. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det. Det er derfor viktig at vi ikke glemmer det.

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

Publisert: 2012-02-06

gjør dominansen til gasskraftsaken, men også andre konkrete politiske løsninger som CO₂-avgift og bilavgifter, at klimaspørsmålet handler om tekniske og økonomiske løsninger med minst mulig byrde på norske borgere og skattebetalere. Fotografisk sett er det enda flere portretter av norske politikere. Det gjør klimaendringene til et nasjonalt politisk kampområde. Bildet i artikkelen «Japan skuffer verden» er et typisk motiv i så måte. En gruppe uidentifiserte, men norske mennesker demonstrerer i et uidentifisert landskap med klassiske markører for motstand: et banner med påskriften «Folkeaksjonen mot gasskraftverk».

Selv om bildet peker mot striden rundt gasskraftverk i Norge, handler artikkelen slett ikke om det. Bildeteksten fastslår at «Dersom regjeringen går inn for å bygge gasskraftverk, vil det bety en økning i Norges utslipp på 6 prosent. Miljøvernorganisasjonene har demonstrert mot utbyggingen, og de protesterer nå også på at Japan foreslår CO₂-kutt på mellom 0–5 prosent». Det er bildeteksten som etablerer en forbindelse mellom fotografiet og artikkelen, som omhandler Japans forslag til utslippsmål i forhandlingene frem mot Kyoto-protokollen. Gasskraft som sådan er ikke et tema i artikkelen. Like fullt gir det mening å la motstand mot den følge en sak om klimatoppmøte i Kyoto. Hjemlige, nasjonale spørsmål knyttes ved hjelp av fotografiet til internasjonale spørsmål.

Perioden jeg har undersøkt, avsluttes med toppmøtet i Kyoto i desember 1997. Det er et slutt punkt som også utgjør et toppunkt i omfanget av omtaler av klimaendringer fulgt av fotografier i *Arbeiderbladet* mellom 1948 og 1997. Det er omtaler av klimaendringene nesten hver eneste dag i oktober, november og desember. Det er også et sentralt punkt for den norske klimapolitikken og Arbeiderpartiets løsning av dilemmaet for miljø- og oljenasjonen Norge. Et omfattende internasjonalt diplomatisk arbeid ble innledet for å sikre internasjonal tilslutning til grønne utviklingsmekanismer, kvotehandel og karbonfangst. Det førte ikke frem på toppmøtet i Rio i 1992, men

i årene frem til Kyotomøtet ble det igangsatt en rekke prosjekter «in the developing world, mustering support for what would eventually be called Clean Development Mechanisms or CDMs [den grønne utviklingsmekanismen]». ⁴⁹ Det er få spor av disse i *Arbeiderbladet*, og debatten i forkant av møtet dreier seg i større grad om det internasjonale spillet og om politisk uenighet knyttet til enkeltsaker som bilavgifter, CO₂-avgift og gasskraftverk. Bildene som følger sakene fra selve Kyoto-forhandlingene, fokuserer på den ene siden på internasjonalt maktspill og uenighet og på norske politikere som miljøvernminister Guro Fjellanger.

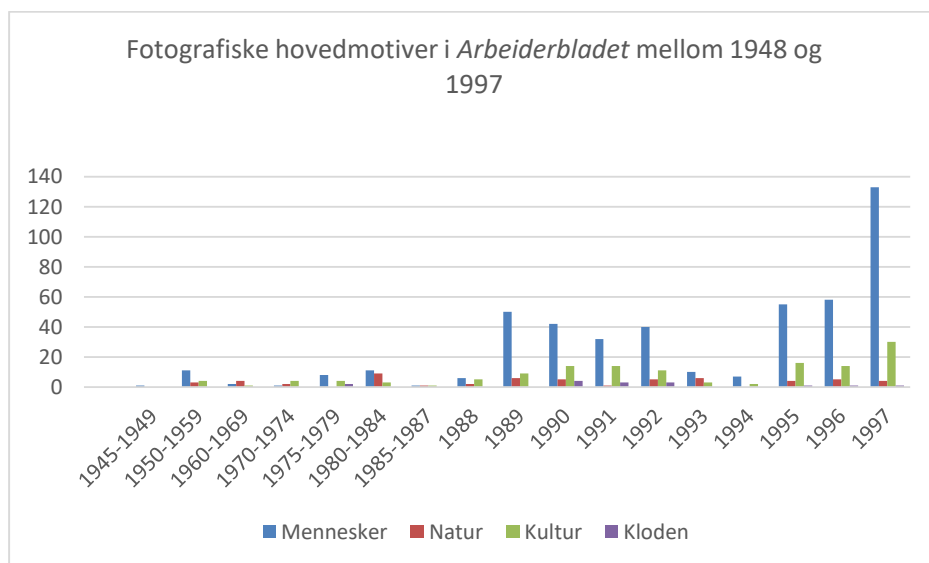
Fotografiske klimaendringer trer sakte frem i *Arbeiderbladets* spalter gjennom etterkrigstida, før de i 1989 vokser voldsomt i antall. I 1990-årene blir nærværet stabilt, og i denne analysens sluttår 1997 er det på trykk saker med klimaendringer som tema flere dager hver uke i snitt. I tråd med utviklingen innen klimaforskningen har forståelsen av hva klimaendring som fenomen er og betyr, endret seg. Spørsmålet om klimaendringer har blitt en sak gjennom skiftet i forståelsen av klimaendringene: fra å se på klimaendringene som et naturlig fenomen med

overveiende positive konsekvenser i nordområdene, til å forstå at det er snakk om menneskeskapte, globale endringer med potensielt katastrofale konsekvenser. Med den stadig økte vektleggingen av bilder i avisenes formidling kan selve muligheten for fotografier også sies å forme hvordan et saksfelt presenteres.

Klimatiske fotografier i *Arbeiderbladet*

Avslutningsvis ser jeg noen fremtredende overgripende tendenser i bildebruken i *Arbeiderbladet* mellom 1948 og 1997. Jeg har valgt å sortere bilde-materialet i fire hovedmotiver: mennesker, natur/ naturlandskap, kulturlandskap og kloden. Valget av motivkategorier har fulgt tidligere forskning innen klima og fotografi. Som Ran Duan, Adam Zwickle og Bruno Takahashi påpeker i artikkelen «A construal-

*Fotografisk sett er det enda
flere portretter av norske politikere.
Det gjør klimaendringene til et
nasjonalt politisk kampområde*

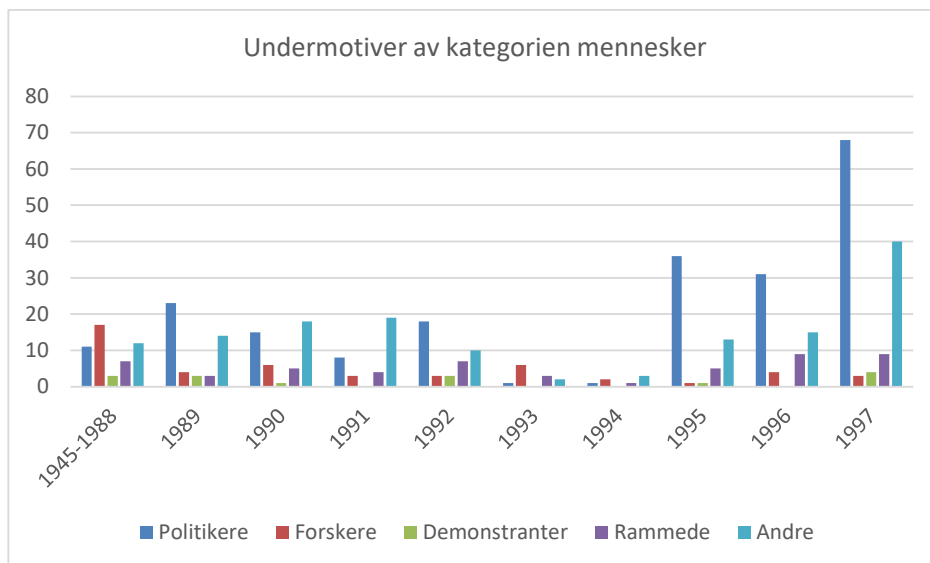
å la fotografier av mennesker, enkeltpersoner eller uidentifiserte grupper av mennesker være bildet som følger omtaler av klimaendringer, fremstår temaet udiskutabelt som et menneskelig område.

Dekningen i *Arbeiderbladet* føyer seg inn i et internasjonalt mønster. Som DiFrancesco og Young påpeker: «the climate change story in Canada is being primarily told using human imagery.»⁵² Rett nok undersøker DiFrancesco og Young to canadiske aviser mellom januar til juli 2008, vel 20 år senere enn tidsperioden for siste del av undersøkelsene i *Arbeiderbladet*. Også andre studier viser en overvekt av mennesker i bildematerialet knyttet til klimaendringer. For eksempel viser Stacy Rebich-Hespanha mfl. i artikkelen «Image Themes and Frames in US Print News Stories about Climate Change» at en stor andel av de undersøkte bildene som spenner fra 1969 til 2009, hørte inn under kategorier forbundet med mennesker, der temaer som «Government and politics» var representert i 34 prosent av bildene, «Science and the people who do it» i 21 prosent av bildene og «'Regular' people affected by CC» i over 10 prosent av bildene.⁵³

Den store overvekten av bilder med mennesker kan rett nok være et resultat av forskningsdesignet. Jeg har valgt å inkludere både fotografier i omta-

ler av klimaendringer der dette er hovedtema, og fotografier som følger omtaler der klimaendringer nevnes. Et eksempel på det sistnevnte er de mange omtalene av gasskraftverk fra midten av 1990-årene. Når utslipp av klimagasser nevnes, ligger menneskeskapte klimaendringer som et premiss bak teksten. En konsekvens av dette er at flere omtaler av politiske dragkamper inkluderes, og disse er i all hovedsak fulgt av politikerportretter. Kanskje fører dette til en viss overrepresentasjon av fotografier med mennesker. Samtidig gjør disse utvalgsriteriene det tydelig hvordan klimaendringer som fenomen vokser frem både i tekst og bilde ikke bare i dedikerte artikler, men etter hvert også er så akseptert at det kan ligge som uuttalt premiss. Selv forskningsdesignet kan være årsaken til noen av bildene med mennesker som motiv, er overvekten så massiv at dekningen av klimaendringene i *Arbeiderbladet* kan sies å handle om mennesker. At dekningen også følger de samme tendensene som kommer til syne i undersøkelser av internasjonale aviser, tydeliggjør dette.

Samtidig som klimaendringene fotografisk knyttes tydelig til mennesker i hele perioden, skjer det like fullt en dreining i den fotografiske dekningen. Mens antallet fotografier innenfor kategoriene «natur» og «kloden» er det samme gjennom hele perioden, øker

antallet fotografier totalt. Økningen skjer til en viss grad i kategorien «kultur», men i hovedsak gjennom en markant vekst i antall bilder av mennesker. Som undersøkelsene av omtaler av klimaendringene fulgt av fotografier viser, skjer det et skifte på slutten av 1980-årene. Da øker omtalene av klimaendringene markant, og de bringes inn i politikken. Klimaendringene går fra å være et fenomen heftet med stor usikkerhet, der forskere og faglige autoriteter søker å sannsynliggjøre at observerte endringer i lokalt og globalt klima skyldes menneskelig aktivitet, til å være et faktum som krever politisk handling. Dette skiftet følges av en vekst i antallet omtaler av klimaendringer som illustreres av fotografier, og disse fotografiene viser i all hovedsak mennesker. At klimaendringene handler om mennesker, og at menneskelig handling er påkrevd, formidles ikke bare i økende grad i tekst – fotografiene bidrar også til dette.

Selv om mennesker dominerer som hovedkategori, er ikke alle bildene i denne kategorien ensartede, og de ulike undermotivene formulerer klimaendringer forskjellig. Jeg har valgt å dele «mennesker» inn i fem undermotiver: politikere, forskere, demonstranter, rammede og andre.

Den klart største gruppen er politikere fulgt av «andre». «Andre» er en kategori som spenner vidt

og inkluderer byråkrater, representanter for interesseorganisasjoner, generelle bilder av folk med flere. Politikere som motiv er tydelig til stede gjennom hele perioden, samtidig som det er enkelte toppår. De kan knyttes til hendelser eller debatter i klimasaken som klimaforhandlingene i Rio i 1992 og Kyoto i 1997 – eller byggingen av gasskraftverk.

For det første er klimaendringene, spesielt fra 1980-årene av, knyttet til det politiske rommet gjennom internasjonale forhandlinger og avtaler som sentral løsning. «Scientific voices have become less prominent in media discussions of climate change, while politicians and political considerations are increasingly dominant. [...] [C]limate change migrated into the policy sphere with astonishing quickness given the complexity of the problem and (at the time) high levels of scientific uncertainty.»⁵⁴ Det er, som gjennomgangen over viste, også tydelig i *Arbeiderbladet*. Ganske raskt blir klimaendringer et politisk tema med politikere som Gro Harlem Brundtland som aktive deltagere. Mens antallet bilder av politikere øker jevnt og trutt i takt med antall omtaler av klimaendringer generelt, er for eksempel bildet av forskere stabilt. For det andre er politikere et etablert motiv i avisene. Det er alltid mange bilder av politikere i *Arbeiderbladet*. Hvorvidt klimaendringene er et

spesielt *politisk* fenomen fotografisk sett, må vurderes nærmere. Samlet fører dominansen av mennesker og spesielt politikere til at klimaendringer illustrert gjennom fotografiene er et fenomen mennesker står til ansvar for og rammes av, som krever politisk handling, og som løses gjennom politisk handling.

Fotografisk erkjennelse av klimaendringene

O'Neill påpeker at «While content analysis can be used to investigate the 'loudness', or quantity, of visual images in newspapers, it does not explore either the composition of particular images; nor can it place images or image types within a broader discourse. This is a non-trivial problem, as an increased quantity of particular imagery does not necessarily translate to greater significance». ⁵⁵ I *Arbeiderbladets* fotografiske formidling av klimaendringene er dette en vesentlig poeng. Mens mennesker og i særdeleshet politikere er den mest høyrøstede kategorien, i betydningen oftest til stede, er det en annen, liten gruppe bilder som kanskje gir størst rom for å begripe hva klimaendringer er. Det er fotografier av jorda som en klode.

I oppslaget fra *Arbeiderbladet* den 6. november 1990 vises et stilleben bestående av en globus og en gassmaske som skal representere jordkloden og drivhusgasser. Bildet er på samme tid konkret og abstrakt. Det søker å beskrive klimaendringenes grunnleggende globale karakter, men også hvordan drivhusgassene vil kvele liv. I dette som i andre lignende fotografier er det en overtydelig symbolbruk, der jorda rent faktisk brenner opp eller har på gassmaske. Samtidig er bildene unektelig montasjer. I det er de også abstrakte, for det er helt tydelig at det de viser, ikke egentlig er det de viser. Samtidig søker de, nesten litt desperat, å gi betrakteren noen visuelle forankringer av et fenomen som er usynlig. Et fenomen fundert i kompleks vitenskap, med antatte fremtidige

konsekvenser som krever at vi endrer vår oppførsel.

Innledningsvis stilte jeg spørsmålet om klimaendringene fra 1945 til 1997 ble illustrert gjennom nye bilder. Svaret er tvetydig. Motivtypene er i all hovedsak de samme. Det er bilder av forskere, politikere, skogs- og islandskap, dyr, tørke og regn. Det er omfanget og fordelingen mellom motivtypene som først og fremst endrer seg, for ikke å glemme hva slags fenomen klimaendring er. I 1948 er det én omtale av klimaendringer som er fulgt av fotografi, i 1997 er det 122. Etterkrigstida er perioden da klimaendringene i en viss forstand oppstår. Mens klimaendringer beskrev naturlige variasjoner i været på et bestemt sted i 1948, beskriver det i 1997 endringer i et komplekst globalt system, der den viktigste årsaken er menneskelig aktivitet. Det er en omfattende forandring av en grunnleggende faktor i menneskelig liv og forståelse

«... utslippene av (CO2) i Norge vil øke med 40 prosent fra 1985 til år 2000 om ingenting blir gjort. CO2-utslippene bidrar til drivhuseffekten – et av de alvorligste miljøproblemene i global sammenheng.»

Anders Bjartnes, Arbeiderbladet, 1989

på kort tid. Fra antikken har klima vært ansett som lokalt og utenfor menneskelig kontroll – det er heller klimaet som har virket på mennesket og formet det. Bildene som følger denne gjennomgripende endringen, er i så måte påfallende stabile. Men kanskje ikke overraskende stabile. Det

handler om den samme observerbare naturen. Observerbare konsekvenser av klimaendringene trer først frem rundt år 2000. For store deler av perioden mellom 1948 til 1997 er global oppvarming et – som Weart påpeker – usynlig fenomen, en fremtidig mulighet. At de fotografiske skildringene er relativt stabile, er ikke overraskende.

Samtidig skjer det klare endringer i bildebruken. En kategori trer frem som den helt klart dominerende – bilder av mennesker og i særdeleshet politikere. Et samlet blikk på alle fotografier som har fulgt omtaler av klimaendringene fra 1948 til 1997, er utvetydig. Det handler om mennesker. Det er mennesker som fronter årsakene bak, engasjementet for økt kunnskap, behovet for handling og uenigheten om hvilke handlinger som er de riktige.

Dekningen i *Arbeiderbladet* i perioden fra 1945 til

Noter

- 1 Arbeiderbladet 30. juni 1961, s. 7
- 2 Bakken 1990: 1
- 3 O'Neill 2013: 11
- 4 Se for eksempel Duan, Zwickle & Takahashi 2017, Doyle 2011, Rebich-Hespanha et al. 2015, Jaspal & Nerlich 2014, Nerlich & Jaspal 2014, DiFrancesco & Young 2011.
- 5 Rebich-Hespanha et al. 2015
- 6 Bastiansen 2010: 443
- 7 DiFrancesco & Young 2011; O'Neill 2013: 12; Stoddart, Haluza-DeLay & Tindall 2016.
- 8 Han oppdaterer jevnlig også nettsiden www.aip.org/history/climate/ med nye kilder til historien om global oppvarming.
- 9 Årgangene fra 1945 til 1949 og 1960 til 1969 er komplette. I 1950-årene er årgangene for 1950, 1952–1955 og 1959 komplette, mens oktober til desember mangler i 1951, september i 1956, januar og februar i 1957 og april og oktober for 1958. I 1970-årene er 1970 til 1973 komplette, mens oktober til desember mangler i 1974, juli og oktober i 1975, mai, juni og september i 1976. For 1977 er kun mars og april digitaliserte, i 1978 januar, desember og deler av februar og november, mens det for 1979 er digitalisert mars, oktober–desember og deler av februar. I 1980-årene er 1981–1985 og 1987–1989 komplette, mens januar og februar mangler i 1980 og mai til desember i 1986. Grunnet covid-19 har jeg ikke fått supplert de digitale søkene med en manuell gjennomgang.
- 10 Warde, Robin & Sörlin 2018: 117
- 11 Larsen 2007: 255
- 12 Rebich-Hespanha et al. 2015: 498
- 13 Walnum 1951: 12
- 14 Arbeiderbladet 1955, 28. mai, s. 11
- 15 Warde, Robin & Sörlin 2018: 103
- 16 Ibid.: 106
- 17 Ibid.: 113
- 18 Arbeiderbladet 1962, 6. januar, s. 9
- 19 Nielsen 1970: 10
- 20 Larsen 2007: 257
- 21 Bjørnsen 1986: 326–327
- 22 Gynnild 1990: 64
- 23 Gimmestad 1982: 12
- 24 Mieritz 1976
- 25 Warde, Robin & Sörlin 2018: 117
- 26 Ibid.: 116
- 27 Weart 2008: 115–116
- 28 Mieritz 1976
- 29 Arbeiderbladet 1973, 3. august, s. 5
- 30 Arbeiderbladet 1985, 27. juni, s. 18
- 31 Weart 2008: 115
- 32 Warde, Robin & Sörlin 2018: 102
- 33 Bakken 1984: 6. Med forbehold om at min undersøkelse kan ha oversett noe.
- 34 Weart 2008: 149
- 35 Rebich-Hespanha et al. 2015: 499
- 36 Weart 2008: 150
- 37 Bjartnes 1989: 8
- 38 Weart 2008: 153
- 39 Ibid.: 156–157
- 40 Gynnild 1990: 64, 67
- 41 Ibid.: 70
- 42 Anker 2018: 34–35
- 43 Gynnild 1990: 124
- 44 Midtbø 1990: 4
- 45 Anker 2018: 30
- 46 Westrum 1995: 24
- 47 Anker 2018: 36
- 48 Ibid.: 37
- 49 Ibid.: 38
- 50 Duan, Zwickle & Takahashi 2017: 347
- 51 Benestad 2020
- 52 DiFrancesco & Young 2011: 522
- 53 Rebich-Hespanha et al. 2015: 508–509
- 54 DiFrancesco & Young 2011: 520
- 55 O'Neill 2013: 13

Litteratur

- Anker, P. (2018). A pioneer country? A history of Norwegian climate politics. *Climatic change*, 151(1), 29–41. <https://doi.org/10.1007/s10584-016-1653-x>
- Arbeiderbladet. (1961, 30. juni). Kaldere før i tida sier meteorologene. *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetoslo_null_null_19610630_76_148_1
- Arbeiderbladet. (1955, 28. mai). La oss snakke om noe annet - La oss snakke om været! . *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetoslo_null_null_19550528_67_121_1
- Arbeiderbladet. (1962, 6. januar). Atlanterhavet stadig kaldere *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetoslo_null_null_19620106_77_5_1
- Arbeiderbladet. (1973, 3. august). Oljesøl i Arktis kan få katastrofale følger *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetoslo_null_null_19730803_1_176_1
- Arbeiderbladet. (1985, 27. juni). Klima-endring i Altadalføret. *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19850627_102_144_1

- Bakken, S. E. (1984, 2. oktober). - A-våpnene vår største trussel. *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19841002_101_228_1
- Bakken, S. E. (1990, 4. mai). Dramatisk klimaendring. *Arbeiderbladet*, s. 1. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19900504_106_101_1
- Bastiansen, H. G. (2010). Fra avishus til konsern: A-pressen i framgang IG. Hjeltnes (Red.), *Norsk presses historie 1660-2010 Imperiet vakler 1945-2010* (bd. B. 3). Oslo: Universitetsforl.
- Benestad, R. M., Jostein; Harstveit, Knut; Fuglestvedt, Jan Sigurd. (2020). klimaendringer. Hentet 23.11. 2020 fra <https://snl.no/klimaendringer>
- Bjartnes, A. (1989, 16. januar). Kullos-alarm. *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19890116_105_13_1
- Bjørnsen, B. (1986). *Har du hjerte? : Tusener lider! Arbeiderbladet 100 år, Har du frihet og sommersonn kjær? 1918-1984* (bd. 2). Oslo: Arbeiderbladet/ I kommisjon Tiden norsk forlag.
- DiFrancesco, D. A. & Young, N. (2011). Seeing climate change: the visual construction of global warming in Canadian national print media. *Cultural geographies*, 18(4), 517-536. <https://doi.org/10.1177/1474474010382072>
- Doyle, J. (2011). *Mediating climate change*. Farnham: Ashgate.
- Duan, R., Zwickle, A. & Takahashi, B. (2017). A construal-level perspective of climate change images in US newspapers. *Climatic change*, 142(3-4), 345-360. <https://doi.org/10.1007/s10584-017-1945-9>
- Gimmestad, J. (1982, 20.september). En katastrofe skapt av mennesker *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetslo_null_null_19820920_99_216_1
- Gynnild, A. (1990). *Avisene fangar blikket : analyse av framsider i 1970 og 1987*. Oslo: Samlaget.
- Jaspal, R. & Nerlich, B. (2014). When climate science became climate politics: British media representations of climate change in 1988. *Public Underst Sci*, 23(2), 122-141. <https://doi.org/10.1177/0963662512440219>
- Larsen, P. (2007). Fotografi i forandring. I P. Larsen & S. Lien (Red.), *Norsk fotohistorie: Frå daguerreotypi til digitalisering* (s. 255-271). Oslo: Samlaget.
- Midtbø, N. (1990, 17. februar). En jord i ubalanse. *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19900217_106_41_1
- Mieritz, K. (1976, 1976-04-03). Norge under isen i år 2100? *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetslo_null_null_19760403_1_80_1
- Nerlich, B. & Jaspal, R. (2014). Images of Extreme Weather: Symbolising Human Responses to Climate Change. *Science as culture*, 23(2), 253-276. <https://doi.org/10.1080/09505431.2013.846311>
- Nielsen, J. A. (1970, 7. februar). Storrenngjøring for 175 milliarder *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetslo_null_null_19700207_0_32_1
- O'Neill, S. J. (2013). Image matters: Climate change imagery in US, UK and Australian newspapers. *Geoforum*, 49, 10-19. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.04.030>
- Rebich-Hespanha, S., Rice, R. E., Montello, D. R., Retzlöff, S., Tien, S. & Hespanha, J. P. (2015). Image Themes and Frames in US Print News Stories about Climate Change. *Environmental communication*, 9(4), 491-519. <https://doi.org/10.1080/17524032.2014.983534>
- Stoddart, M. C. J., Haluza-DeLay, R. & Tindall, D. B. (2016). Canadian News Media Coverage of Climate Change: Historical Trajectories, Dominant Frames, and International Comparisons. *Society & natural resources*, 29(2), 218-232. <https://doi.org/10.1080/08941920.2015.1054569>

- Walnum, H. (1951, 3. februar). Fôrdyrking i setertraktene. *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladetoslo_null_null_19510203_66_29_1
- Warde, P., Robin, L. & Sörlin, S. (2018). *The environment : a history of the idea*. Baltimore, Md: Johns Hopkins University Press.
- Weart, S. R. (2008). *The discovery of global warming (Rev. and exp. ed. utg.)*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Westrum, H. (1995, 27. april). Holder hardt på sitt. *Arbeiderbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeiderbladet_null_null_19950427_111_96_1

